

Aquesta vegada, sí. A Sartre, al cap de vint anys de la mort, li han arribat els reconeixements. Publicacions més o menys erudites miren, ara, d'aprofundir en l'essència de la seua obra i, per què no?, en la seua agitada trajectòria vital. El desè i el quinzè aniversari del seu decés van passar sense pena ni glòria, sense més honors que l'estricta producció periodística de rigor.

En aquesta ocasió potser ha estat la màgia d'un suposat canvi de mil·lenni, potser l'efecte dissuasori d'un temps que tot ho esborra o un simple remordiment de consciència, el cas és que uns quants pensadors i intel·lectuals s'han decidit a redimir, rescatar i revisar una de les figures més controvertides de la cultura francesa del segle XX.

I alguns, que en el seu moment no es van estar de llançar andanades contra el mestre, han optat per repensar-lo, o fins i tot salvar-lo, com és el cas del filòsof Bernard-Henri Lévy, el qual, sota el títol *Le siècle de Sartre*, aplega en un volum de vora set-centes pàgines una munió de consideracions personals sobre la figura d'aquest geni polièdric.

Jean-Paul Sartre va ser tot el que va voler, i en el camí va barrallar cartes de l'índole més diversa: va passar de la filosofia a la política, i a la literatura. Va teoritzar sobre el compromís i el va practicar ell mateix; va entendre l'existència com un espai de la responsabilitat, de la responsabilitat com a sistema administrador de la llibertat. I va escriure sobre tot això i més en format de teatre, narrativa o assaig. Sartre va ser el que va ser, indefinible, inclassificable: pensador i polític, assagista i home de teatre; hereu, en fi, dels filòsofs de les llums, aquella bona gent lliurada al seu temps, en què enfondia les arrels; pròxim també a l'intel·lectual compromès, combatiu, nascut d'un Émile Zola que tenia les idees molt clares, conscient d'exercir la seua influència en acusacions públiques. *J'accuse*, va escriure el naturalista, per dema-

nar la revisió del procés contra el capità Dreyfus. I Sartre, mig segle més tard, no s'estigué d'embrutar-se les mans per un món que renaixia de les flames d'un gran conflicte mundial, o en favor dels estudiants de l'agitada primavera del 68, o de l'acostament entre israelians i palestins pocs anys abans de la mort (1976-79); o refusant el Premi Nobel el 1964 i fundant la revista *Les Temps Modernes* (1945) i assumint, unes quantes dècades més tard, la direcció de *La Cause du Peuple* (1970) i del diari *Libération*.

Sinònim de compromís i d'acció, la seua vida va descriure un deixant carregat de reflexions metafísiques en què lluïa, amb una aura estranya i ambigua, la paraula "llibertat". Ja no era la llibertat positiva d'aparences felices, aquell concepte diàfan exempt de càrregues morals i de tints harmoniosos. Ben altrament, la llibertat sartriana és la llibertat existencialista, opaca i densa; la que anuncia el crepuscle de les darreres utopies. El paradís arriba a la fi i l'home hi ha de plantar cara a una existència

sense essència. Deixat de la mà de Déu, els determinismes li són un mer pretext, una farsa per a ocultar la covardia de decidir. Sense un Absolut, el Bé i el Mal es dissolen en camins indestruïts, i l'ésser humà, tot sol, es veu aleshores abocat a un erm de límits indefinits. Sense lligams ni influències externes, és lliure. Tràgicament lliure. I si res l'esclavitza, és la llibertat mateixa, perquè es veu condemnat a escol·lir a cada moment i a comprometre's en les seues opcions. Sartre va creure en un home lúcid (fins i tot, excessivament lúcid), inconformista, conscient d'existir sense més certesa que la d'un *Cogito ergo sum* cartesiana. Tot siga dit, es va guanyar, ja els anys 40 amb la publicació de *L'Age de raison*, adeptes i detractors, que veien en figures com la de Mathieu un protagonista sumit en l'apatia. Aquells anys els ambients intel·lectuals francesos es van dividir en dos bàndols, la premsa tampoc no va privar-se d'amplificar-ne el debat. D'un dia per altre Sartre va lliscar fins al centre de les principals tribunes, atades per un sen-

A principis dels 70, Sartre va ser director de 'La Cause du Peuple'. El seu compromís amb la classe treballadora i aquest mitjà el portà a baixar al carrer acompanyat de la inseparable Simone de Beauvoir.

Essència d'un home sense essència

Jean-Paul Sartre naix el 21 de juny de 1905 a París, en el si d'una família burgesa. El pare, tinent de fragata, mor el setembre del 1906, de febre asiàtica. Després d'una escolaritat modèlica, el 1929 obté l'agregació de filosofia. En el seu cercle d'amistats ja circulen noms com els de Raymond Aron, Nizan o Simone de Beauvoir, de malnom "el Castor", que esdevindrà la seua inseparable companya.

El 1931 és professor de filosofia a Le Havre, i inicia la redacció d'uns primers escrits que es convertiran en *La Nàusea*. Finalment, el 1937 li la publicarà Gallimard, després d'un any d'incerteses.

La Segona Guerra Mundial li parteix la vida en dos. "Va marcar el pas de la joventut a la maduresa", confessa ell mateix. Llavors escriu sense descans notes en quaderns, reflexions filosòfiques que compondran el nucli de *L'èsser i el no-res* (1943). A principi d'estiu del 1940 és arrestat i deportat al camp de concentració de Trèves, d'on aconsegueix d'evadir-se el març del 1941.

Sartre comença aleshores un moviment de resistència personal a través de la literatura. El mateix 1941 escriu una primera obra de teatre, *Les mosques*, i dos anys més tard, en pocs dies, compon *A porta tancada*. Una etapa agitada en la qual troba Albert Camus, Michel Leiris, Raymond Queneau, Picasso, George Bataille... Una etapa en què també se succeeixen èxits literaris i filosòfics.

El 1946 és director de *Les Temps Modernes*, una revista dels intel·lectuals de l'esquerra francesa fundada aquell any per Sartre en col·labo-

ració amb Merleau-Ponty, Simone de Beauvoir, Michel Leiris i més gent.

A partir del 1948-49 el compromís polític esdevé per a Sartre una activitat tan important com la literatura. El 1954 és nomenat vice-president de l'Associació França-URSS. El 1960 visita Cuba i dóna el seu suport al FLN algerià. El seu domicili és el blanc de dos atemptats (1961 i gener del 1962). Mentrestant publica *Crítica de la raó dialèctica* (1960) i *Les séquestrats d'Altona*, en què exposa obertament una visió pessimista de la condició humana.

El 1964 li és concedit el premi Nobel, que rebutja per divergències amb la línia de l'Acadèmia Sueca. Aquest mateix any apareix *Els mots*, una autobiografia d'infantesa.

Entre el 1966 i el 1967 participa en el "tribunal Russell", encarregat d'investigar els crims de guerra comesos per l'exèrcit americà al Vietnam.

El Maig del 68 presta suport als estudiants de la Sorbona, alhora que condemna la intervenció soviètica a Txecoslovàquia. Dos anys més tard assumeix la direcció de *La Cause du Peuple* i pronuncia parlaments als obrers a l'eixida de les fàbriques. El 1972 i el 1973 entra de director al diari *Libération*. No abandona, amb tot, el compromís polític: s'interessa per l'estat dels presoners de la República Federal Alemanya i, entre el 1976 i el 1979, amb dificultats de salut, prova d'afavorir l'acostament entre israelians i palestins.

El 15 d'abril del 1980, amb setanta-cinc anys, mor a París. E. C.

sacionalisme mediàtic que publicava a l'atzar fragments descontextualitzats que causaven no menys que furor: "L'existència precedeix l'essència" o bé "l'home és una passió inútil".

En una tal situació, el 29 d'octubre de 1945 era invitat pel club Maintenant de París a pronunciar una conferència, *L'existencialisme és un humanisme*, en la qual s'esforça per fer entendre que la seua visió era una visió humanista de l'ésser i que poc tenia a veure amb el suposat "quietisme" que li retreien. S'hi defensava dels reptes dels comunistes, que titllaven aquesta actitud de contemplativa, individualista

i poc solidària, en un món i amb una humanitat assolats a l'eixida de la Segona Guerra Mundial; i de les acusacions dels catòlics, els quals criticaven la parcialitat de mostrar únicament —deien— la faceta més sòrdida de la vida i la gratuïtat del gest humà, després d'eliminar els manaments divins i els valors inscrits en l'eternitat.

A tals acusacions Sartre responia que "l'home, tal com és concebut per l'existencialista, si no és definible és perquè comença no essent res"; o també que "no hi ha naturalesa humana, perquè no hi ha Déu per a concebre-la", i que "l'home no és res més que

allò que ell mateix es fa. Aquest és el primer principi de l'existencialisme". Quant a la manca de solidaritat retreta pels comunistes, arguïa: "Sóc responsable per mi i per tothom, i cree una certa imatge de l'home que he escollit de ser; escollint-la, jo escull l'home. Aquesta afirmació permet de comprendre allò que s'oculta sota paraules un xic grandiloqüents com *angoixa*, *desemparament*, *desesperació* (...) Això significa que l'home que es compromet i que s'adona que al mateix temps que s'escull escull la humanitat sencera, no podria evitar el sentiment de la seua total i profunda responsabilitat".

ARXIU

El teatre, el gran difusor. No obstant això, si l'esmentada conferència va assolir un ressò determinat, fou el camí de la literatura el veritable difusor d'aquests ideals. La narrativa, però especialment els textos dramàtics, situaren el pensament existencialista als principals escenaris, locals o forans.

Així, tant a *Les mans brutes*, com a *Les mosques* o *A porta tancada*, per esmentar-ne alguns, els personatges no són ni herois ni antiherois sinó tot el contrari. No es deixen encasellar per tòpics ni dèries classificatòries i transcendeixen la dimensió humana per encarnar-hi actituds vitals. Són la materialització d'idees i conceptes. A *Les mans brutes* hi ha dues cares d'una mateixa moneda: si Hoederer comenta a Hugo, referint-se al compromís, "Amb quin afany defenses la teva puresa, amic meu! Quina por tens d'embrutar-te les mans! (...) La puresa és una idea de faquir i de monjo. Vosaltres, els intel·lectuals, els anarquistes burgesos, us en serviu com a excusa per no fer res. (...) Jo tinc les mans brutes, Brutes fins als colzes. Les he enfonsades en la merda i en la sang"; per la seua banda, Jessica replica: "no vull escollir (...) me'n rento les mans. No sóc ni opressora, ni traïdora social, ni revolucionària; no he fet res, sóc innocent". O Garcin, a *A porta tancada*, sent el pes de la mirada d'altri com un judici constant, en

aquell saló estil Segon Imperi; un judici, d'una altra banda, com el títol indica, a porta tancada, en el qual s'estableix una relació triangular i forçosament desigual entre Estelle, Inès i Garcin. "Totes aquestes mirades que em devoren (...) No hi ha necessitat de graelles. L'infern són els altres", conclou Garcin al final de la peça.

D'aquesta manera el sistema sartrià va teixint una teranyina de l'existència en la qual el lector es veu presoner, com els mateixos personatges, i enfrontat oberta-

ment a la llum de la consciència, al sentir gairebé físic de l'existència. "Mai abans d'aquests darrers dies no havia presentit què volia dir *existir*", confessa Roquentin a *La nàusea* tot contemplant, assegut al banc d'un jardí públic, l'arrel d'un castanyer; aquella arrel que avui, demà, inesperadament i per sorpresa, pot fer capgirar l'ordre més sòlid, ensorrar el sistema més inalterable amb la mateixa facilitat amb què el vent s'enduu un castell de cartes.

Sartre no va dubtar a posar-se al costat dels estudiants durant el Maig del 68. Sens dubte ha estat un dels intel·lectuals més públics i arrelats al seu temps.

Eliseu T. Climent

VilalWeb - Diari Electrònic Independent - València

http://www.vilaweb.com/valencia/

www.vilaweb.com/valencia

Històries d'en Jaume, rei conqueridor

Pere Català i Roca

Repàs a la vida i al regnat de Jaume I, redactat amb amenitat i voluntat divulgativa, no pas renyida amb la solidesa històrica, on el monarca més popular dels Països Catalans és apreciat en la vessant humana.

R. Dalmau, editor
"Nissaga", 15